

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

**USAID PROJECT FOR MEDIA
LEGAL REFORM AND
RESPONSIBLE MEDIA**

**ЦЕНТАР за
РАЗВОЈ на
МЕДИУМИ**

МОНИТОРИНГ НА СУДСКИТЕ СЛУЧАИ ЗА НАВРЕДА И КЛЕВЕТА

СКОПЈЕ, ОКТОМВРИ 2014

ПРОГРАМА НА УСАИД ЗА ЗАЈАКНУВАЊЕ НА НЕЗАВИСНИТЕ МЕДИУМИ ВО МАКЕДОНИЈА,
ПРОЕКТ ЗА ОДГОВОРНИ МЕДИУМИ И ЗАКОНОДАВНИ РЕФОРМИ ВО МЕДИУМСКАТА СФЕРА

Оваа публикација/извештај е подготвен/а од страна на Центарот за развој на медиуми со великодушна поддршка на американскиот народ преку Агенцијата на САД за Меѓународен Развој (УСАИД). Мислењата изразени во оваа публикација му припаѓаат на Центарот за развој на медиуми и не ги изразуваат ставовите на Агенцијата на САД за Меѓународен Развој или на владата на Соединетите Американски Држави.

МОНИТОРИНГ НА СУДСКИТЕ СЛУЧАИ ЗА НАВРЕДА И КЛЕВЕТА

ИЗВЕШТАЈ БР. 3

(ЈУНИ – ОКТОМВРИ 2014)

ПОДГОТВИЛ:

М-Р ВЛАДИМИР МЕДАРСКИ

СКОПЈЕ, ОКТОМВРИ 2014

ВОВЕД

Центарот за развој на медиуми, во рамките на програмата на УСАИД за зајакнување на независните медиуми во Република Македонија и Проектот за одговорни медиуми и законодавни реформи во медиумската сфера, во периодот од 15-ти јуни 2014-та година, до 15-ти октомври 2014-та година, ги набљудуваше судските постапки, поведени според Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, пред Основниот суд Скопје 2 Скопје.

Со донесувањето на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, во ноември 2012-та година, клеветата и навредата се декриминализираа, односно се префрлени од кривична во граѓанска постапка. Медиумската и експертската јавност ја поздравиле декриминализацијата на навредата и клеветата, но притоа, истакнаа дека ова законско решение има бројни слабости кои можат негативно да влијаат врз слободата на изразување, како и да поттикнат самоцензура. Центарот за развој на медиуми, во 2012-та година, направи „Анализа на Предлог-законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета“, во која укажа на определени слабости на предложеното законско решение. А откако Законот беше донесен, заедно со Фронтот за слобода на изразување, ЦРМ, во април 2013-та, достави и Иницијатива до Уставниот суд на Република Македонија, за поведување постапка за утврдување на уставноста на определени законски одредби. Уставниот Суд сè уште се нема изјаснето за оваа иницијатива, иако се поминати повеќе од осумнаесет месеци од нејзиното доставување.

Имајќи го предвид фактот дека овој Закон е од исклучително големо значење за слобода

на изразување и слободата на медиумите во Република Македонија, како и неизвесноста од ефектите на неговата имплементација, Центарот за развој на медиуми, континуирано ги следи судските случаи за навреда и клевета во кои се вклучени новинари, уредници и медиуми, но и случаите во кои како странки се јавуваат и државни функционери.

Покрај директното следење на овие предмети и присуството на одржаните рочишта, ЦРМ е во постојан контакт и со Апелациониот суд, во однос на тоа дали тој се има изјаснето по жалбените постапки за веќе донесените пресуди од Основниот суд.

Мониторингот се фокусира на спроведувањето на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, постапувањето на судиите при примената на материјалниот и процесниот закон во судските постапки, примената на праксата на Европскиот суд за човекови права, на Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи, како и на другите меѓународни документи и принципи за заштита на слободата на изразување, како и работата на судските служби.

Во периодот, од 15-ти јуни 2014-та до 15-ти октомври 2014-та година, Центарот за развој на медиуми, пред Основниот суд Скопје 2 Скопје, следеше 44 судски предмети, во околу 60 рочишта.

До затворањето на овој извештај, завршени се 29 случаи, но поголемиот дел од пресудите сè уште не се правосилни, односно во тек е жалбената постапка пред Апелациониот суд.

Во овој период на мониторинг, правосил-

но се завршени само два предмета:

1. П4-30/13а Сашо Мијалков против Друштво за новинско издавачка дејност Фокус Прес ДОО Скопје, Јадранка Костова, Владо Апостолов и Игор Илиевски¹.
2. П4-44/13а Друштво за производство и дистрибуција на топлинска енергија Топлификација АД Скопје против Роберт Поповски².

Од почетокот на следењето на судските постапки, односно од 1-ви февруари 2013-та година, до 15-ти јули 2014-та година, правосилно се завршени само уште два предмета:

1. П4а 144/13 Никола Груевски против Тито Петковски и
2. П4 93/12а Сашо Јакимовски против Снежана Лупевска и Друштво за продукција, маркетинг и услуги Тринити плус продакшн ДООЕЛ Скопје.

Пресудите за овие два случаи беа анализирани во извештајот кој ЦРМ го објави во јули 2014-та година³.

На судските случаи за клевета и навреда во Основниот суд Скопје 2 Скопје работат тројца судии: Јованка Спиrowsка Панева, Весна Калковска и Нухи Рустеми, а во Апелациониот суд Скопје, работи совет кој е составен од судијата Лидија Димчевска, претседател на советот, и судиите Станка Зафирова и Енвер Беџети.

1 Во текот на постапката, тужителот го повлече тужбеното барање спрема Фокус Прес ДОО Скопје. Во натамошниот текст овој случај ќе го реферираме како Мијалков – Фокус.

2 Во натамошниот текст овој случај ќе го реферираме како Топлификација – Поповски.

3 Владимир Медарски, *Мониторинг на судските случаи за навреда и клевета* - Извештај бр. 2 (1 март – 15 јуни 2014). Центар за развој на медиуми: Скопје, јули 2014. Достапен на: <http://mdc.org.mk/mk/vtor-izvestaj-od-sledenjeto-na-sudenjata-po-tuzbi-za-navreda-i-kleveta-protiv-novinari-i-mediumi>

МАЛКУ ПРАВОСИЛНИ ПРЕСУДИ - ГОЛЕМА ЗАШТИ- ТА НА ФУНКЦИОНЕРИТЕ

Центарот за развој на медиуми, во рамките на овој мониторинг, го следи спроведувањето на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета односно постапувањето на судиите при примената на материјалниот и процесниот закон во судските постапки, како и примената на праксата на Европскиот суд за човекови права, на Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи, како и на другите меѓународни документи и принципи за заштита на слободата на изразување.

Иако до моментот на пишување на овој извештај, пред првостепениот суд, се завршени 29 од случаите кои се дел од овој мониторинг, само за 4 предмети има правосилна пресуда. Станува збор за предмети во кои како странки се јавуваат Топлификација АД Скопје против Роберт Поповски, Сашо Мијалков против Фокус, Јадранка Костова, Владо Апостолов и Игор Илиевски, премиерот Никола Груевски против Тито Петковски и Сашо Јакимовски против новинарката Снежана Лупевска и Тринити плус продакшн од Скопје.

Без намера да вршиме каков било притисок врз судот, мора да констатираме дека Апелациониот суд работи бавно кога станува збор за случаите за граѓанска одговорност за навреда и клевета во кои се вклучени новинари. Досегашните пресуди не се доволни за сеопфатна и детална анализа за тоа како се применуваат Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, меѓународните конвенции и секако, праксата на судот од

Стразбур, но сепак даваат индикации за присутните трендови на судското постапување.

Како што наведовме и во претходните извештаи, досегашната пракса, но и анализата на донесените правосилни пресуди, покажуваат дека постои загрижувачки драстична разлика во работењето на судот, кога станува збор за процеси во кои како странки се јавуваат политичари/државни функционери, наспроти случаите во кои нема нивна инволвираност, ниту како тужители, ниту како тужени.

Кога во случаите како една од странките се јавува државен функционер, односно политичар, видливо е дека тие се одвиваат побрзо, односно видлива е тенденцијата за поитно постапување на судот. Исто така, во ваквите случаи примената на Европската конвенција и праксата од Стразбур, која меѓу другото предвидува носителите на јавни функции да имаат поголем праг на толеранција во однос на критиките, е недоследна и е во насока на целосна заштита на честа и угледот на функционерите, наспроти слободата на изразување. Потврда за ова се случајот Никола Груевски - Тито Петковски, случајот Никола Груевски - Зоран Заев, како и случајот Мијалков - Фокус. Случаите во кои како тужител се јавува Премиерот се одвиваат со исклучителна брзина и повеќето процесни одлуки беа во корист на тужителот. Во случајот против Тито Петковски веќе е донесена правосилна пресуда од страна на Апелациониот суд, а во случајот против Зоран Заев

донесена е првостепена пресуда. И случајот Мијалков - Фокус, иако се одвиваше малку позабавено за разлика од случаите во кои е инволвиран премиерот Груевски, заврши со правосилна пресуда во корист на тужителот и со висок надомест на штета за тужените Фокус, Костова, Апостолов и Илиевски.

Во случаите кога нема вклученост на некој државен функционер, може да се констатира дека судиите подоследно ја применуваат праксата на Европскиот суд за човекови права и на Европската конвенција.

ЦРМ смета дека двојните аршини во постапувањето на судиите, целосната неоснована заштита на честа и угледот на функционерите и непочитувањето на Европската конвенција и праксата на судот во Стразбур, сериозно ја загрозуваат слободата на изразување во Македонија, и го наметнуваат прашањето за (не)зависноста и (не)квалитетот на судската власт во државата.

ПРЕСУДА ВО СЛУЧАЈОТ: МИЈАЛКОВ - ФОКУС

Во овој период на мониторинг, Апелациониот суд, во случајот Мијалков - Фокус, не ја прифати жалбата на тужените и жалбата на тужителот, туку ја потврди пресудата на првостепениот суд, односно делумно го прифати тужбеното барање на тужителот Сашо Мијалков, и донесе одлука Владо Апостолов да му плати 1000 евра, Јадранка Костова да му плати 5000 евра и Игор Илиевски да му плати 10.500 евра, надомест за нематеријална штета за повреда на неговите чест и углед.

Како што е познато, Мијалков бараше да се утврди одговорност за клеветата од страна на новинарот Владо Апостолов и уредничката Јадранка Костова, затоа што во дневниот весник Фокус ја пренела изјавата на поранешниот амбасадор, Игор Илиевски дека тој бил принуден да избега од Чешка заради притисоците од Мијалков. Според него тие изнеле невестинити факти, и со тоа ги нару-

шиле неговите чест и углед како лични права.

Анализата на правосилната пресуда покажува дека судот при носењето на одлуката неправилно оценил дека не е исполнет триделниот тест на кој повикува судот од Стразбур. Исто така, неправилно оценил дека за објавување на текстот не постои јавен интерес, дека добиените информации се од несериозен извор и дека при објавување на текстот не се применети новинарските стандарди.

Според ЦРМ, постоењето на јавниот интерес за објавување на предметниот текст е несомнен, затоа што, во конкретниот случај, се работи за носител на јавна функција, која поради многу фактори е една од најзначајните и највлијателните во Македонија. Оттаму, објавување текст во кој се зборува за постапувањето на Директорот на службата за државна безбедност, начинот на кој тој ги користи своите права и овластувања, како и начинот на кој државата се позиционира во спорот за старателството врз детето на тужениот Игор Илиевски, екс-амбасадорот во Република Чешка, е неспорно прашање од јавен интерес и тоа судот требало да го констатира.

Судот, исто така, неправилно оценил дека изворот на информации е несериозен и нерелевантен. Сите фактички тврдења, кои се предмет на поднесената тужба, а за кои тужените се осудени од страна на судот, се несомнено изнесени од страна на тужениот Илиевски, и за судот не е спорно дека овие наводи се соопштени од негова страна, во електронска комуникација со тужениот Владо Апостолов. Но, судот во пресудата оценил дека овој извор на информации (лице кое било амбасадор на Македонија во Чешка само еден месец пред објавување на текстот) не може да се третира како „сериозен извор на информации“ во смисла на член 10 став. 4 од Законот. Оценка на судот била дека поради семејните проблеми, тоа лице не можело да даде сигурни информации. Ваквиот начин на резонирање на националните судови, за

ЦРМ е неприфатлив и спротивставен на јуриспруденцијата на Судот во Стразбур.

Едновременно, ЦРМ смета дека судот неправилно утврдил дека новинарот и одговорниот уредник не постапиле во согласност со новинарските стандарди и не ги провериле изнесените тврдења на амбасадорот Илиевски. Новинарот пред објавување на текстот, неколку пати, побарал од тужителот изјава односно побарал да го каже своето мислење за изнесените тврдења од страна на Илиевски, но обидите на Апостолов завршиле безуспешно. Исто така, тужените се обратиле и до Министерството за надворешни работи, и побарале официјална информација за наводите искажани во електронската комуникација меѓу новинарот Апостолов и амбасадорот Илиевски. И овој обид на новинарите да добијат официјална информација за изнесените факти на Илиевски, завршил неуспешно.

Имајќи го предвид сето ова, можеме да констатираме дека во целост се исполнети условите за исклучување на одговорноста за клевета предвидени во член 10 став 4 од Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета. Според членот 10 став 4 исклучена е одговорност за клевета ако во „средство за јавно информирање се изнесуваат факти кои се однесуваат на прашања од јавен интерес, со повикување на сериозни извори на сознанија за нивната вистинитост, спрема кои тужениот постапувал со потребната мера на должно внимание, во согласност со професионалните стандарди на новинарската професија“. Дополнително, ограничувањето на слободата на изразување со осудата на тужените не го исполнува третиот услов за легитимно ограничување на слободата на изразување од член 10 став 2 од Европската конвенција, односно не може да се смета дека тоа е „неопходно во едно демократско општество“.

ЦРМ смета дека судот неправилно постапил и кога ја донел одлуката за висината на надоместокот на штета. При одлучувањето

за висината на надоместокот, судот не водел сметка за примањата и имотната состојба на тужените. Досудениот износ од 1000 евра за новинарот Владо Апостолов, 5000 евра за одговорниот уредник, Јадранка Костова се превисоки, односно не се пропорционални со финансиската ситуација во која се наоѓаат новинарите и печатените медиуми во Македонија. Вака досудените надоместоци, заедно со високите судски трошоци кои во овој случај паѓаат на трошок на тужените и изнесуваат 3.300 евра, претставуваат огромен товар за новинарите и за медиумите. При утврдувањето на ваквите надоместоци, судот воопшто не водел сметка дека донесувањето на ваква пресуда ќе предизвика „оладувачки ефект“ врз истражувачкото новинарство, но и врз слободата на изразување воопшто.

Пресудата во овој случај покажува дека во Македонија постои исклучително негативна и загрижувачка пракса, судот наместо да ја штити слободата на изразување, дополнително ја загрозува со тоа што, од една страна, ги штити функционерите и власта, а од друга страна, ги казнува новинарите, ги доведува медиумите до работ на нивниот опстанок, и ги засилува стравот и самоцензурата.

ПРЕСУДА ВО СЛУЧАЈОТ: ТОПЛИФИКАЦИЈА - ПОПОВСКИ

Наспроти случајот Мијалков - Фокус, правосилната пресудата за случајот Топлификација - Поповски, претставува пример за правилна и соодветна примена на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, и на меѓународните стандарди и принципи.

Тужителот Топлификација, во овој предмет бара да се утврди одговорност за клевета на Поповски, кој во својство на водителот на емисијата „Икс нула“, изнел низа негативни ставови и мислења за работата на ова акционерско друштво. Тужениот Поповски навел дека го оспорува тужбеното барање и појаснил дека вршејќи ја својата новинарска професија, емисијата ја организирал во форма

на дебата на која повикал компетентни соговорници. Емисијата ја водел во согласност со јавниот интерес и новинарските стандарди, со цел на јавноста да ѝ бидат презентирани информации од јавен интерес, а не со цел да ги наруши честа и угледот на тужителот.

Судот ги испитал фактите и околностите значајни за утврдување дали во овој случај постојат услови на тужениот како новинар да му се ограничи слободата на изразување, која е загарантирана со Европската конвенција за заштита на човековите права. Најпрвин, судот исправно заклучил дека во емисијата станувало збор за поттикнување на дебата за прашање од јавен интерес (неоснованото зголемување на цената на парното греење). Потоа, судот утврдил дека тужениот постапувал во согласност со новинарските стандарди, посебно со тоа што во емисијата бил повикан претставник на тужителот, кој не се одсвал на поканата.

Понатаму, судот, во согласност со јуриспруденцијата на Судот во Стразбург направил дистинкција меѓу фактички тврдења и вредносни судови или мислења, утврдувајќи дека во конкретниот случај станува збор само за субјективно мислење на новинарот, односно негови вредносни судови, кои не подлежат на докажување и за кои не може да се бара од тужениот да ја докажува нивната вистинитост.

Поради тоа, судот сметал дека во согласност со одредбите од нашето национално законодавство, со принципите на Европскиот суд за заштита на човековите права и неговата пракса, не може да се прифати тужбеното барање на Топлификација и со тоа да се ограничи слободата на изразување на тужениот, бидејќи во овој случај не постои неопходна потреба како што тоа го бара член 10 став 2 од Европската конвенција. Дополнително, судот смета дека неопходна е потребата да се обезбеди и одржи слободата на изразување во медиумите, како и дека со евентуалното ограничување на тужениот, не само што би

се загрозила позицијата на тужениот како новинар, туку со тоа би била загрозена целокупната новинарска професија, чија цел е отворање прашања за кои има потреба да се дебатира и кои се од јавен интерес.

ПОСТАПУВАЊЕ НА СУДИИТЕ

Судиите во случаите кои се предмет на мониторинг на ЦРМ, при доставувањето и изведувањето на доказите, генерално им овозможуваат еднакви услови на странките, а подеднакво им го овозможуваат и правото на збор во текот на водењето на рочиштата. Врз основа на ова, може да се констатира дека судот главно се придржува до членот 6 од Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи (право на правична судска постапка), но тоа не е случај со предметите во кои како странка се јавуваат функционери од актуелната власт. Тие во овие случаи имаат повластен третман од страна на судот. Како илустрација за ваквото различно постапување од страна на судот може да се земе и фактот што во двата анализирани случаи, првостепените одлуки (кои се потврдени) се донесени од страна на ист судија. Од овој факт, како и од анализата на пресудите, произлегува дека не се работи за нестручност на судот, туку за друг „фактор“ кој најверојатно влијаел врз донесувањето на одлуката во случајот Мијалков – Фокус.

Како што наведовме и претходно, постојат отстапки од ваквото однесување, односно има судски случаи во кои судот постапува различно, овозможува побрзо одвивање на постапката, во покус временски рок ги закажува рочиштата, па дури има случаи каде рочиштата се закажуваат во рок од 24 часа, а со тоа се овозможува и побрзо да бидат завршени. Ваков случај, во овој период на мониторинг беше случајот Никола Груевски - Зоран Заев.

Судиите при водењето на постапките се придржуваат до Законот за парничната постапка, што не беше секогаш случај во прет-

ходниот период, во кој некои судии им „прогледуваа низ прсти“ на тужителите. Понатаму во овој период на мониторинг, судиите за разлика од порано, многу почесто назначуваат времени старатели на странките кои не сакаат да ги примат поканите за рочиште, како и полесно се одлучуваат поканата до странките да ја извршат преку огласната табла на судот.

СУДСКИ СЛУЖБИ

Како што наведовме и во претходните извештаи⁴, одредени судски служби не ги извршуваат своите задачи во целост и со тоа негативно влијаат врз самите судски постапки.

И покрај укажувањата на ЦРМ дека административно - техничката служба и канцеларијата за односи со јавност, нередовно ја ажурираат интернет страницата на судот, односно нередовно ги ажурираат информациите како што се објавувањето на донесените решенија и пресуди, и закажаните судски рочишта, особено за рочиштата за објава на пресудите. Овој проблем не само што не се надминува, туку, тој станува и поголем за-

тоа што во овој момент интернет страницата на судот, во однос на закажаните рочишта е многу понејасна и понепрегледна за разлика од претходниот период.

Извесно подобрување можеме да констатираме кај доставната служба бидејќи во овој период на мониторинг, многу мал број рочишта беа одложени поради неуредна достава. Поголемата ажурност на судската доставна служба овозможува непречен тек на рочиштата, а воедно се избегнуваат и непотребните трошоци на странките, како што се на пример, трошоците за добивање податоци од Министерството за внатрешни работи, за точната адреса на живеење на тужените, или пак, трошоците за извршување на достава преку нотари и извршители.

Во однос на условите за работа и соодветното водење на постапките, може да се заклучи дека судот, за разлика од порано, обезбеди, во дел од судниците, технички услови за тонско снимање на расправите и прегледување на ЦД- снимките, кои се предложени како доказ од страна на странките во постапката.

⁴ Владимир Медарски, Мониторинг на судските случаи за навреда и клевета- Извештај бр. 2 (1 март – 15 јуни 2014). Центар за развој на медиуми: Скопје, јули 2014. Достапен на: <http://mdc.org.mk/mk/vtor-izvestaj-od-sledenjeto-na-sudenjata-po-tuzbi-za-navreda-i-kleveta-protiv-novinari-i-mediumi> и: Исто, Извештај бр. 1 (1 февруари 2013 – 28 февруари 2014), Центар за развој на медиуми: Скопје, март 2014. Достапен на: <http://mdc.org.mk/wp-content/uploads/2014/04/Monitoring-na-sudskite-sluciai-na-navreda-i-kleveta.pdf>

ЗАКЛУЧОЦИ

Досегашната пракса, но и анализата на донесените правосилни пресуди, покажува дека постои драстична разлика во работењето на судот во случаите кога странки се политичари/државни функционери, наспроти случаите во кои нема нивна инволвираност, ниту како тужители, ниту како тужени.

Кога во случаите како една од странките се јавува државен функционер, односно политичар, видливо е дека тие се одвиваат побрзо, односно видлива е тенденцијата за поитно постапување на судот. Исто така, во ваквите случаи примената на Европската конвенција и праксата од Стразбур, која меѓу другото предвидува носителите на јавни функции да имаат поголем праг на толеранција во однос на критиките, е недоследна и е во насока на целосна заштита на честа и угледот на функционерите, наспроти слободата на изразување. Потврда за ова се случајот Никола Груевски - Тито Петковски, случајот Никола Груевски - Зоран Заев, како и случајот Мијалков - Фокус.

Иако, судот главно се придржува до членот 6 од Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи (право на правична судска постапка), тоа не е случај со предметите во кои како странка се јавуваат функционери од актуелната власт. Во овие предмети, функционерите уживаат повластен третман од страна на судот. Како илустрација за ваквото различно постапување на судот може да се земе и фактот што

во двата анализирани случаи, Мијалков - Фокус и Топлификација - Роберт Поповски, повостепените одлуки (кои се потврдени) се донесени од страна на ист судија. Од овој факт и од анализата, произлегува дека не се работи за нестручност на судот, туку за друг фактор, кој влијае врз донесувањето одлуки во овие случаи.

Анализата на правосилната пресуда во случајот Мијалков - Фокус, покрај тоа што покажува дека функционерите уживаат повисок степен на заштита за разлика од новинарите и обичните граѓани, покажува и дека судот не го препознава јавниот интерес во определени случаи, дека, наспроти јуриспруденцијата на Судот во Стразбур, не го прифаќа поранешниот амбасадор за релевантен и сериозен извор на информации, а при утврдувањето на надоместоците воопшто не води сметка дека донесувањето на ваква пресуда ќе предизвика „оладувачки ефект“ врз истражувачкото новинарство и врз слободата на изразување воопшто.

Со други зборови, правосилната пресуда во случајот Мијалков - Фокус, покажува дека во Македонија постои исклучително негативна и загрижувачка пракса, судот наместо да ја штити слободата на изразување, дополнително ја загрозува со тоа што, од една страна, ги штити функционерите и власта, а од друга страна, ги казнува новинарите, ги доведува критичките медиуми до работ на нивниот опстанок, и ги засилува стравот и самоцензурата.

НВО ИНФОЦЕНТАР

АНЕКС 1

МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМИТЕ ЗА ЗАКОНОТ И СЛУЧАИТЕ ЗА НАВРЕДА И КЛЕВЕТА ПРОТИВ НОВИНАРИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА

(ЈУНИ – ОКТОМВРИ 2014)

ПОДГОТВИЛЕ:
ЕЛЕНА СИМОНОСКА
БИЛЈАНА БЕЈКОВА

СКОПЈЕ, ОКТОМВРИ 2014

ВОВЕД

НВО Инфоцентарот, во рамките на Програмата на УСАИД за јакнење на независните медиуми и Проектот за одговорни медиуми и законодавни реформи во медиумската сфера кој го спроведува Центарот за развој на медиуми, реализира постојан мониторинг и анализа на јавната дебата во медиумите.

Оваа анализа ја опфаќа примената на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, како и случаите за навреда и клевета во кои се вклучени новинари и медиуми.

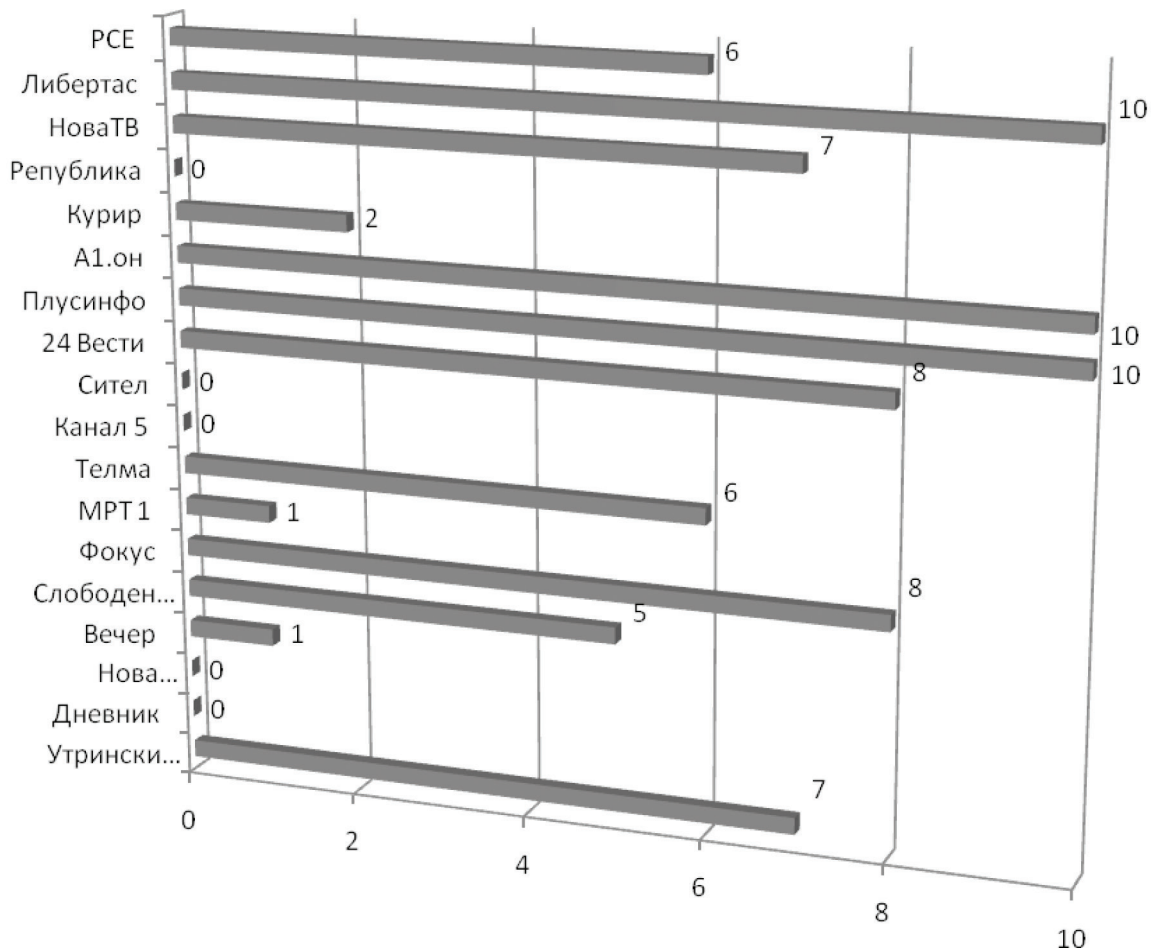
Во мониторингот се вклучени 18 традиционални и нови медиуми - весници: Утрински весник, Нова Македонија, Дневник, Слободен печат и Вечер; неделници: Фокус; телевизии (централни информативни емисии): Канал 5, Сител, Телма, МРТ1 и 24 Вести, и портали: А1.он, Курир, Република, Плусинфо, Либертас, НоваТВ и Радио Слободна Европа.

Предмет на анализа се новинарските текстови и прилози, колумните, фотографиите и другите илустрации поврзани со написите и со темите вклучени во мониторингот.

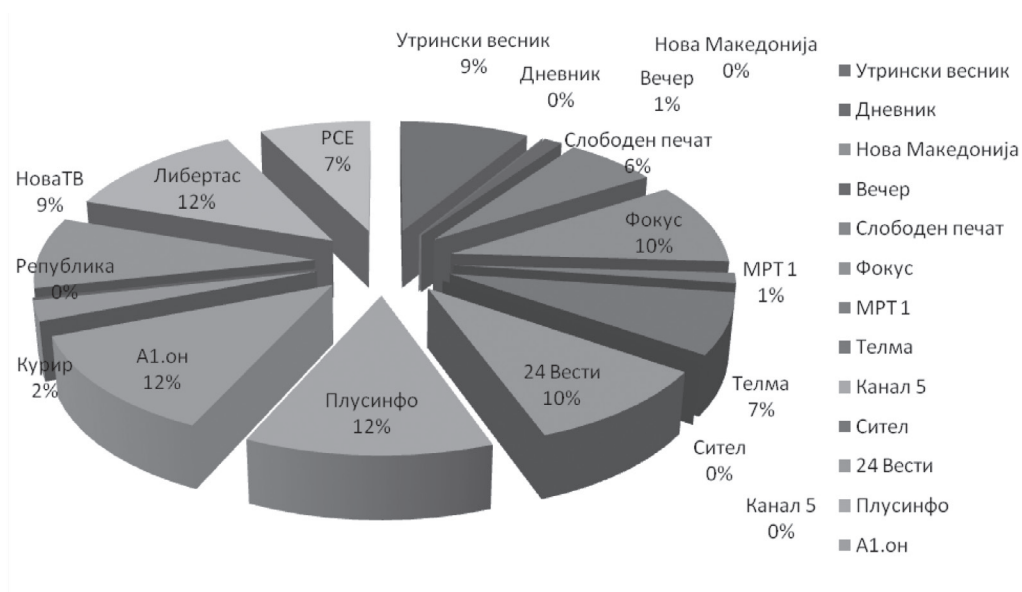
КВАНТИТАТИВЕН ПРЕСЕК

Во периодот од 1 јули до 31 октомври 2014 година, во мониторираните медиуми се регистрирани вкупно 277 новинарски написи и прилози посветени на медиумските закони и медиумските слободи. Од нив дури 81 или 29,24% се посветени на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, како и на случаите за навреда и клевета во кои се вклучени новинари и медиуми. Најголем број материјали беа објавени на порталите Плусинфо, А1.он и Либертас, а по нив следат 24 Вести, Фокус, Утрински весник, Телма, Радио Слободна Европа, Слободен печат и НоваТВ.

БРОЈ НА ПРИЛОЗИ ПО МЕДИУМ:

ПРОЦЕНТУАЛНА ПОДЕЛБА НА ПРИЛОЗИТЕ ПО МЕДИУМ:

КВАЛИТАТИВЕН ПРЕСЕК

ЈАВНА ДЕБАТА ЗА ВЛИЈАНИЕТО НА ЗАКОНОТ ВРЗ СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ

На 11 јули 2014, Центарот за развој на медиуми организираше јавна дебата „Навреда и клеветата – узда за новинарите?“, на која ги презентираше резултатите од Вториот квартален извештај посветен на примената на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клеветата, и на случаите за навреда и клеветата во кои се вклучени новинари и медиуми. На дебатата учествуваа адвокати, новинари и експерти за човекови права.

Поголемиот дел од критичките медиуми информираа за овој настан, додека провладините медиуми целосно го игнорираа и не објавија ниту еден новинарски прилог. Во извештаите од дебатата главен акцент беше ставен на двојниот аршин во постапувањето на судиите кога се работи за случаи во кои се инволвирани државни функционери и политичари.

„Досегашната практика покажа дека постои разлика во работата на судиите кога станува збор за процеси во кои се инволвирани државни функционери, најчесто случаи во кои ги нема ни како тужители ни како тужени, констатираа во Центарот за развој на медиуми, каде што ги следат судските процеси за клеветата и навреда во граѓанскиот суд.“ (Слободен печат, 12.07.2014)

„Дел од новинарите кои веќе се соочуваат со тужби за навреда и клеветата реагираат на двојниот аршин на судиите. Во извештајот е забележано и зголемување на бројот на судски случаи во кои новинари тужат новинари за пренесена изјава во медиум. За претседателот на ЗНМ ова само дојолнително ја загрозува и така кривката слобода на медиуми во земјава.“

„Повеќето од учесниците се согласија дека проблемот не е лоциран во Законот за граѓанска одговорност за навредата и клеветата со кој тие две дела беа префрлени од кривичното во граѓанското законодавство, туку во неговата примена од страна на судиите и двата „аршини“ што се применуваат кога како странки во процесот се јавуваат високи владини и државни службеници и, од друга страна, обични граѓани.“ (А1.он,11.07.2014)

Медиумите го пренесоа и несогласувањето на претставниците од граѓанскиот сектор со ставот на Здружението на новинари на Македонија (ЗНМ), изнесен од претседателот Насер Селмани, дека е беспредметно да се прават напори за промена и подобрување на Законот и дека напорите мора да се насочат кон промена на судската пракса.

„Претседателот на Здружението на новинари Насер Селмани смета дека законот не може да се смени сега кога е донесен. - Во јавноста кружи една идеја дека е потребно да се пристапи кон промена на Законот за граѓанска одговорност. Лично сметам дека тоа ќе биде залудно потрошена енергија и дека треба да се насочиме кон создавање на судска пракса - рече претседателот на Здружението на новинари Насер Селмани.“ (Плусинфо, 11.07.2014)

Експертите од областа на човековите права сметаат дека Законот е дискриминаторски и дека законодавецот не водел грижа за поширокиот јавен интерес, туку бил фокусиран исклучиво на заштита на новинарите.

„Претставниците на невладините организации што работат на полето на заштитата на човековите права не се согласија со тој

сџав и наоѓааџ неколку замерки џоврзани со законскиоџ џексџ. Беше џосочено, на џримеџ, дека законоџ, заџоа џџо џредвидува оѓраничување на висинаџа на можноџо обесџџеџување за нанесена немаџеријална џџеџа само за новинариџе во суџџина е дискриминаџорски кон сиџе остџанатџи џраѓани.“ (А1.он, 11.07.2014)

„Акџивисџоџ за човекови џрава Жарко Трајановски со криџички џон се осврна кон Здружениеџо на новинариџе, за кое рече дека е џарџнер на џредлаѓачиџе на Законоџ. Жал ми е џџо слушам дека ЗНМ вооџџџо и не се џрижело за џоширокиоџ јавен инџерес, џуку било ориенџирано само на новинариџе. Дури ни за медиумиџе. Практично, ЗНМ џризнава дека не било релеванџен џарџнер во џоџ џроцес на носење еден дискриминаџорски закон џџо создава сосџојба на нееднаквост меѓу новинариџе и сиџе друѓи субјекџи на слобода на изразување. Ке џо илусџирам џоа вака. Ако Насер сеѓа ми се јави на џелефон и џренесе изјава за која судоџ вели дека е клеветџничка, џој ке биде казнеџ со 2.000 евра, а јас, како џреџсџавник на невладина орѓанизација, ке бидам казнеџ неоѓраничено, може и 500.000 евра. Тоа ке ме наџера следниоџ џаџ да не давам изјава, џосочи Трајановски.“ (Слободен печат, 12.07.2014)

„Приџисокоџ врз новинариџе џреку судскиоџ сисџем е еден од џлавниџе џричини за задушвањеџо на слободаџа на медиумиџе, изјави неодамна за 24 Вести и џенералниоџ секретџар на Орѓанизацијаџа за медиуми на Јуѓо-исџочна Евроџа, Оливер Вујовиќ, џовикувајќи се џреку џримеџ со случајоџ Кежаровски на конференцијаџа одржана во Скоџје.“ (24 Вести, 21.10.2014)

Во прилозите објавени за формирањето на Комисијата за жалби, во рамки на новоформиранито Совет за етика во медиумите, новинарите информираа дека членовите на оваа комисија очекуваат најмногу претставки и жалби да има за навреда и клевета.

„Намалување на бројоџ на џужбиџе до судоџ ке биде една од џридобивкиџе со форми-

рањеџо на оваа Комисија. Анонимни жалби нема да се разѓледувааџ. Најмногу жалби се очекувааџ за навреда и клеветџа, а џомалку за џовор на омраза и нарушување на авџорскиџе џрава.“ (МТВ, 30.09.2014)

„Уџџе еден обид за зачувување на џрофесионалносџа на новинарсџвоџо. Новоформиранџа комисија за жалби во советџоџ на еџџика ке џостџаџува џо џоџлаки за нарушена еџџика во џрилози и џексџови во елекџронскиџе, џишаниџе и инџернетџ медиумиџе. Доколку се уџвврди дека има основа за жалба, џрвиоџ чекор ке биде џомирување на сџраниџе во сџороџ коѓа медиумоџ ке може да џи образложи своиџе аргументџи . Најмногу жалби очекуваме за искажана навреда и клеветџа, за џовор на омраза или за неџочџување на авџорски џрава, рече новинароџ Мирче Адамчевски - член на комисијаџа за жалби.“ (ТВ Телма, 30.09.2014)

Навредата и клеветата се појавија како тема и во извештаите од домашните и регионалните конференции и дебати, и тоа главно преку изјави на претставници од домашната и меѓународната експертска јавност.

„Освен сџранскиџе новинари, и домашниџе изразија заѓриженостџ, осврнувајќи се на самоцензураџа, како еден од најѓолемниџе џроблеми во новинарсџвоџо. – Едносџавно, џокрај оваа криза на слободаџа, јас би рекол дека ние се соочуваме и со криза на доверба кон џубликаџа. Јас мислам дека нашиџе новинари во Македонија веќе се џодѓоџвени да наџраваџ еден солиден џрирачник за самоцензура. (Изјава на новинароџ Горан Михајловски, на Форумоџ за медиумиџе во Јуѓоисџочна Евроџа, на џема “Медиумиџе во Јуѓоисџочна Евроџа - недовољно или џремногу информации”, (ТВ 24 вести, 16.10.2014)

„Тој (Крисџијан Мир) изрази задоволсџво џџо во извешџајоџ на ЕУ во делоџ на слободаџа на изразувањеџо се ноџирани џрекршувањаџа, како и џриџисокоџ џџо се џрави врз медиумиџе џреку судсџвоџо со судскиџе џроцеси за клеветџа и навреда. „Ако Македо-

нија не се ошкатажува од желбата за влез во ЕУ и сака да стана полноправен член, мора да ги почитува европските стандарди и да овозможи слобода на зовор и на медиуми“, рече претставничката на „Репортери без граници“. (Изјава на Кристијан Мир, претставник на „Репортери без граници“ на трибината „Слобода на зоворот и медиумите во Македонија - предизвици и решенија“, Утрински весник, 16.10.2014)

Радио Слободна Европа (РСЕ) објави прилог посветен на висината на казните изречени за „душевната болка нанесена од клеветата“, со акцент на разликите меѓу досега изречените надоместоци.

„Како судот проценува дека на некој му се доволни 1.000 евра за да си ја залечи душевната болка нанесена од клеветата, а на друг му е потребна барем илцифрена сума за да може повторно мирно да си оштета претрпел стрес од некоја прес-конференција, никој не може прецизно да објасни.“ (РСЕ, 04.09.2014)

Плусинфо, пак, го презеде и го објави интервјуто на порталот Фактор.мк со Мирјана Лазарова Трајковска, судијка во Европскиот суд за човекови права. Во интервјуто, Лазарова Трајковска се задржа на праксата на Европскиот суд, и осврнувајќи се на клеветата и навредата, констатира дека судовите не смеат да стават акцент на паричната казна, туку на констатираната повреда.

„Практиката на Судот покажува дека претвисока парична казна може да претставува основ за непропорционален пристап од страна на властите, ако таквата казна делува како пречка за остварувањето на слободата на изразување. Меѓу другите така е случајот на Толстој Милославски, каде Судот се фокусираше на претераноста на досудената сума пари како надомест за изречената клевета. Од тие причини националните судови мора да водат сметка кај предметите на клеветата и навредата главниот акцент на пресудата да не биде високата парична казна која би имала ефект врз слободата на изразување,

туку констатираната повреда и нејзината аргументација.“ (Плусинфо, 01.10.2014)

СЛУЧАИ ЗА НАВРЕДА И КЛЕВЕТА ПРОТИВ НОВИНАРИ И МЕДИУМИ

Во овој период на мониторинг, критичките медиуми особено внимание му посветија на случајот Мијалков - Фокус бидејќи Апелациониот суд донесе правосилна пресуда односно ја потврди пресудата на првостепениот суд. Според оваа пресуда, уредничката на Фокус, Јадранка Костова треба да плати 5.000 евра, а новинарот Владо Апостолов - 1.000 евра надомест за нематеријална штета за повреда на честа и угледот на Сашо Мијалков. Заедно со судските трошоци кои паѓаат на товар на тужените, вкупната сума што треба да ја платат новинарите изнесува 9.300 евра.

Веста за одлуката на Апелациониот суд, како и апелот на ЗНМ, Мијалков да се откаже од наплатата на надоместокот, ја пренесоа единствено критичките медиуми.

„Здружението на новинарите на Македонија со загриженост констатира дека одлучајќи на Апелациониот суд, со која се потврдува осудителната пресуда од Основниот суд Скопје 2 во случајот на директорот на Управата за безбедност и контраразување Сашо Мијалков против уредничкиот и новинарскиот на Фокус, Јадранка Костова и Владо Апостолов, е во спротивност со Законот за граѓанска одговорност за клевета и навреда и со практиката на Европскиот суд за човекови права. ЗНМ смета дека одлучајќи на судиите Лидија Димчевска, Станка Зафировска и Енвер Беџети сериозно ја прекршува слободата на изразување и ги одвраќа новинарите да ишинуваат за евентуални злоупотреби на власта, додека изречените надоместоци за нематеријална штета се претвисоки и непропорционални на стандардот на македонските новинари.“ (НоваТВ, 30.09.2014)

„Здружението на новинарите на Македо-

нија го повикува директорот на Управата за безбедност и контраразузнавање Сашо Мијалков да се откаже од надоместоците од шест илјади евра за немаатеријална штета, потврдена од Апелациониот суд против новинарите на „Фокус“, Јадранка Косинова и Владо Ајосиолов...Оштетувањето доаѓа дека досегашната примена на Законот за граѓанска одговорност за клевети и навреда покажува дека македонските судови во сите досегашни пресуди одлучуваат согласно овој закон и практиката од судот во Ситразбур, освен последната во која како тужител се јавува директорот на УБК Сашо Мијалков.“ (24 Вести, 02.10.2014)

„Главната уредничка на неделниот Фокус, Јадранка Косинова жали што поголем дел од медиумите не ја објавија веста за помош на весникот. За неа како што рече неразбирливо е како добар дел од медиумите не го објавиле ниту ајелот за солидаризација на ЗНМ.“ (А1 он, 21.10.2014)

Провладините медиуми речиси целосно ја игнорираа пресудата на Апелациониот суд и единствено на Курир можеше да се пронајде информацијата дека директорот на Управата за безбедност и контраразузнавање, Сашо Мијалков, парите од досудената отштета во висина од 6.000 евра ќе ги донира во Домот за деца без родители „11 Октомври“.

„Но, наместо на сметката на Мијалков, парите ќе треба да лежат на сметката на Домот за деца без родители „11 Октомври“ во Скопје. Вака одлучил Мијалков, а информацијата за „Плусинфо“ ја потврдил неговото адвокат Антонио Ајосиолски.“ (Курир, 06.10.2014)

Граѓанската иницијатива за солидарност и собирање средства од донации за помош на Фокус, иницирана од ЗНМ, а масовно прифатена од граѓаните и граѓанските активисти, беше исто така, поддржана од критичките медиуми, во прв ред, од информативните портали.

„Новинари и граѓани, како и Здружението

на новинари, повикува граѓаните да се солидаризираат со новинарите на „Фокус“, кои врз основа на пресудата на Апелациониот суд, треба да исплатат 9.000 евра во име на немаатеријална штета за клевети и судски трошоци.“ (Плусинфо, 13.10.2014)

„Собрани се сите 9.300 евра кои весникот Фокус треба да му ги исплати на директорот на УБК за судскиот спор во кој ги тужеше. Првиот човек на ЗНМ, Насер Селмани, денеска и официјално потврди дека во денешните штио следуваат средствата ќе ги префрлат на сметката на Фокус.“ (24 Вести, 28.10.2014)

Укинувањето на култната хумористично-сатиричка емисија „Хихирику“, од програмата на Радио Скопје, силно одекна во повеќето критички медиуми. Веста за ова ја пласираше новинарот Ерол Ризаов, прво во својата дискусија на Форумот за медиумите во Југоисточна Европа, на тема „Медиумите во Југоисточна Европа - недоволно или премногу информации“, а потоа и во неговата колумна „Го забранија и Хихирику“, објавена на 16 октомври 2014, во Утрински весник.

„Беше покренато и прашање за неодамнешното укинување на хумористичната емисија Хихирику, која со децении е бренд на македонското радио. Државата во која се укинува смењето и сапирајќи има голем проблем со цензурајќи на медиумите, рече новинарот Ризаов.“ (Телма, 16.10.2014)

Медиумското присуство на случајот се засили со објавувањето на демантот на Македонската радиотелевизија, дека „Хихирику, ниту е симната од програма, ниту цензурирана“. Алудирајќи дека Ризаов пишувал не само за отстранувањето на емисијата од програмската шема на Радио Скопје, туку изнесувал и тврдења дека емисијата е цензурирана, МРТ побара јавно извинување од Ризаов. Неколку дена подоцна, новинарот Ризаов, ја објави колумната насловена како „Јавно извинување до МРТ“.

„Прво, им се извинувам на сите вработени

во МРТ кои се чувствувани навредени од мојата колумна поради тоа што помогнав да се врати на програмата културна и сатирична емисија „Хихирику“. Со ова кусо извинување не можам да ја појолнам колумната, како што тоа го бара, претставувам, највисокото раководство на МРТ, затоа чувствувам потреба да се извијам и на јавноста во Македонија и надвор од државата и на сите мои читатели бидејќи „Хихирику“ не била забранета со акт и одлука на менаџментот на МРТ, туку до тоа дошло сосема спонтано поради сроведување постапка за јавни набавки за избор на агенција за исплата на авторски хонорари, ја поради тоа исплатите на хонорарите доцнеле речиси една година...

..Е, драги мои, досега беше извинување, не се извијам само за две реченици што Службата на МРТ ги напишала до јавноста во свои

те соопшенија: „Времињата на цензура се одamna поминати и не се карактеристични за оваа генерација на МРТ. Можеби авторот на ова глумствено зборување за времето кога тој бил главен уредник“. За ова не можам да се извијам, туку обвинувам, оти нигде не сум напишал дека емисијата „Хихирику“ е цензурирана. Ништо, пак, сум напишал дека е забранета со одлука на некој орган или тело на МРТ, туку дека „забраната е направена на перфиден начин типичен за ова време. Нема хонорари“. Поради фактот дека никога не сум цензурирал ништо еден текст во годините на моето работење како одговорен уредник на повеќе генерации македонски новинари во „Нова Македонија“ и во „Утрински весник“, исплатив деманти до МРТ за наведениите навреди и клевети – за што барам јавно извинување.“ (Утрински весник, 21.10.2014)

ЗАКЛУЧОЦИ

Критичките медиуми во континуитет ги следат случаите за навреда и клеветата против новинарите, како и другите форми на загрозување на слободата на изразување. Нивното вклучување во поддршката на акцијата за солидарност со новинарите на Фокус имаше значаен придонес во нејзината успешна реализација и навременото собирање на потребните средства за плаќање на досудениот надомест.

Провладините медиуми речиси воопшто не информираат за случаите за навреда и клеветата, и спорадично објавуваат информации само кога тие се однесуваат на државните функционери.

Имајќи го предвид ова, може да се констатира дека без критичките медиуми, јавноста во Македонија ќе биде целосно информативно изолирана и без каква било информација за случувањата поврзани со слободата на медиумите и слободата на изразување.

Медиумите кога информираат за „навредата и клеветата“ главно пренесуваат изјави и ставови на релевантни личности и институции, а многу малку или воопшто не објавуваат прилози кои имаат аналитичка содржина. Новинарите не ги наметнуваат темите, туку само ги следат и за нив информираат главно преку жанровите - вест, извештај и интервју.

АНЕКС 2:

ДЕБАТА „НАВРЕДАТА И КЛЕВЕТАТА - ЈАМКА ЗА СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ?“

Центарот за развој на медиуми во рамките на проектот на УСАИД за одговорни медиуми и законодавни реформи во медиумската сфера, на 7 ноември 2014 година, организираше дебата насловена како: „Навредата и клеветата - јамка за слободата на изразување“.

Во дискусијата што ја модерираше новинарот Саше Димовски, панелисти беа: директорката за право на Media Legal Defence Initiative (МЛДИ) од Лондон, Нани Јансен, адвокатот Филип Медарски, уредничката на неделникот Фокус, Јадранка Костова, уредникот на Слободен печат и Плусинфо, Бранко Героски, уредникот на порталот Либертас, Ацо Кабранов, новинарот Синиша Станковиќ и претседателот на Здружението на новинарите на Македонија (ЗНМ), Насер Селмани. На дебатата учествуваа и голем број на новинари, експерти од областа на медиумите и човековите права, како и претставници од меѓународни институции. Основа за дискусија беа наодите од Третиот извештај од мониторингот на судските случаи за навреда и клевета, кој го спроведува Центарот за развој на медиуми и кој го опфаќа периодот од 15-ти јуни до 15-ти октомври 2014-та година.

На дебатата беше истакнато дека според Европскиот суд за човекови права слободата на изразување е клучно човеково право и дека таа е еден од основните темели на демократското општество. Во таа смисла, важно е да се разбере дека право на заштита нема само „добриот и позитивен говор“, туку правото на заштита се однесува и на грубиот говор, на умерените претерувања, па дури и на провокациите. Или со други зборови, Судот во Стразбур постојано потврдува дека

од аспект на слободата на изразување, од исклучително значење е да се заштити токму критичкиот говор кој ја поттикнува јавната дебата.

Понатаму, носителите на јавни функции треба да имаат поголем праг на толеранција во однос на критиките. Во случаите во кои постои навреда и клевета санкциите треба да бидат пропорционални со ситуацијата во која се наоѓаат медиумите, затоа што високите надоместоци може да доведат до самоцензура, до „оладувачки ефект“ кон истражувачкото новинарство, но и до затворање на медиумите.

Дискутантите констатираа дека Законот за граѓанска одговорност од навреда и клевета не ги исполнува целите заради кои што е донесен, односно со декриминализацијата не се намали притисокот врз новинарите, не се намали ниту нивото на дефамација во општеството, а новинарството стана најгонетата професија во државата. Затоа поголемиот дел од панелистите смета дека треба да претрпи измени и дека надоместоците треба драстично да се намалат.

Во однос на досегашната судска пракса, дискутантите истакнаа дека Законот се применува крајно селективно и дека во постапките некои странки, како на пример, функционерите и политичарите од власта, се поеднакви од другите. Судството, според дискутантите, во моментот служи главно како заштитен појас на високите функционери од власта. Пресудата во случајот Сашо Мијалков против Фокус, покажува дека судот повеќе ги штити честа и угледот на функционерите, отколку слободата на изразување. Во овој

случај судот не го гледа јавниот интерес и недоследно ја применува праксата на Судот во Стразбур.

На дебатата беше истакнато дека голем проблем е и драконски острата казнена политика, која е целосно бесмислена и тотално неусогласена со економската состојба во која се наоѓаат медиумите и новинарите. Всушност таа има само една цел - да ги уништи новинарите и медиумите кои не ѝ се по волја на власта.

Учесниците во дискусијата истакнаа дека во моментот, новинарската професија се соочува и со уште еден проблем, а тоа е поведувањето судски постапки против новинари од страна на новинари. Тие се едногласни во констатацијата дека доколку се усвојат тужбите и тужбените барања во кои новинарите се тужени заради известување од прес-конференција на политичка партија, тие ќе претставуваат дополнителен притисок врз новинарската професија.